

การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1
Developing a Model for the Administration of Buddhist Oriented Schools under the
Office Nong Bua Lam Phu Educational Service Area 1

บุญถม ธรรมศิริ¹
Boontome Thammasiri¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการปฏิบัติ ปัญหา และแนวทางการปรับปรุงการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ และ (2) พัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ด้วยระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เทคนิคการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 42 คน ครู 293 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานชั้นพื้นฐาน 252 คน รวม 587 คน และกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการเลือกแบบเจาะจง เพื่อศึกษาบริบทโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น 3 ขนาด เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน ครู 23 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 18 คน และผู้เรียน 6 คน รวม 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นบนฐานแนวคิดทฤษฎีของตัวแปร วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการปฏิบัติการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 พบว่าในการะงานหลัก 5 ด้านคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการบริหารในการะงานหลัก 5 ด้านนั้น พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย แนวทางการปรับปรุงการบริหารที่สำคัญได้แก่ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดหาสื่ออินเทอร์เน็ตให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าอย่างพอเพียง ใช้แหล่งเรียนรู้จากชุมชน จัดห้องเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตโดยสอดสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และฝึกอบรมผู้เรียนให้รู้จักวางแผนชีวิตอยู่บนพื้นฐานตามกรอบของศีล สมาธิ ปัญญาเป็นสำคัญ

2. การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 รูปแบบที่พัฒนาขึ้นเป็นการผสมผสานรูปแบบเดิมของโรงเรียนวิถีพุทธกับกลยุทธ์การบริหารตามระบบแนวคิดวงจรเดมิง คือ การวางแผน (P-Plan) การปฏิบัติตามแผน (D-Do) การประเมินผล (C-Check) และการปรับปรุงแก้ไข (A-Act) และใช้แนวทางการดำเนินงาน 4 ขั้น คือ กลไก ขั้นตอน โครงการ/กิจกรรม และตัวชี้วัด โดยได้ผลการพัฒนาแบบที่สำคัญ คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) การวางแผนการจัดการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 3) การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และ 4) การปรับปรุงแก้ไขการจัดการ

¹ โรงเรียนบ้านหนองม่วง อ. ศรีบุญเรือง จ. หนองบัวลำภู 39180

Bannongmung School, Sriboonrueng District, Nongbualamphu 39180

เรียนรู้แบบบูรณาการ ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การวางแผนการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 2) การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) การประเมินผลการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 4) การปรับปรุงแก้ไขการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน ประกอบด้วย 1) การวางแผนการจัดบรรยากาศโรงเรียน 2) การจัดบรรยากาศโรงเรียน 3) การประเมินผลการจัดบรรยากาศโรงเรียน และ 4) การปรับปรุงแก้ไขการจัดบรรยากาศโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ประกอบด้วย 1) การวางแผนการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต 2) การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต 3) การประเมินผลการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต 4) การปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) การวางแผนการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 2) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3) การประเมินผลการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และ 4) การปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย ได้นำเสนอแนวทางการดำเนินงานการใช้ กลไก ขั้นตอน โครงการ/กิจกรรม และตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะมีโครงการและกิจกรรมอย่างหลากหลายที่เชื่อมโยงระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ซึ่งสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ในสภาพจริงของโรงเรียนวิถีพุทธ

คำสำคัญ : การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the practice, the problems and improvement guidelines for the administration of Buddhist Oriented Schools, and 2) to develop a model of administration for Buddhist Oriented Schools under the office Nong Bua Lam Phu Educational Service Area 1. The total 587 samples of quantitative data, selected by multi-stage sampling, consisted of 42 school administrators, 293 teachers and 252 school board members. Qualitative data were collected from the total of 50 samples consisting of 3 school administrators, 23 teachers, 18 School Board Committee and 6 students. The instruments for data collection were questionnaires and interview forms based on variable theory. Quantitative data were analyzed in terms of percentage, mean and standard deviation ; while qualitative data were analyzed and verified on a triangulation basis.

The research findings were as follows:

1. Regarding the practice conditions of Buddhist oriented schools under the Office of Nong Bua Lam Phu Educational Service Area 1, it was found that all five aspects -- i.e. instruction, media and learning resources, school atmosphere administration, organization of basic life activities and organization of Buddhist activities were rated at a "high" level. For the problems in the administration of these five work aspects, they were rated at a "low" level. In regard to improvement guidelines, recommendations were made concerning student-centered instruction; adequate internet service and optimum use of learning resources; school atmosphere conducive to a variety of learning; integrating moral and ethical concerns in basic activities for life; and nurturing the students on the principles of morality , meditation and wisdom.

2. The model for the administration of Buddhist oriented schools under the Office Nong Bua Lam Phu Educational Service Area 1 were developed by integrating the model currently used with the Deming Cycle's administrative strategies : Plan, Do, Check and Act. The developed model was implemented through four steps : function, procedure, project/activity, and indicator. Important findings were as the follows. On the instruction aspect consisted of : 1, developing the lesson plan 2) integrated learning 3) evaluating of integrated learning and 4) improving the integrated learning outcome. On the use of media resources aspect consisted of : 1) planning the use of media and learning resources, 2) using media and learning resource 3) evaluating of using media and resource and 4) improving of using media and learning outcome. On the administration of school atmosphere aspect consisted of : 1) planning the school atmosphere 2) managing the school atmosphere 3) evaluating the school atmosphere and 4) improving the school atmosphere outcome. On the administration of basic activity for life consisted of : 1) planning the basic activity for life 2) managing the basic activity for life 3) evaluating the basic activity for life 4) improving the basic activity for life outcome. On the administration of Buddhist activity consisted of : 1) planning Buddhist - oriented activity 2) managing Buddhist- oriented activity 3) evaluating Buddhist - oriented activity 4) improving Buddhist - oriented activity outcome.

The findings proposed an approach to the concrete implementation of function, procedure, project/activity, and indicator. In particular, various projects and activities addressing home-temple-school linkage were suggested for authentic implementation in the context of Buddhist oriented Schools.

Keywords : Buddhist Oriented Schools Administration

E-mail : boontom2552@hotmail.com

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติขึ้นอยู่กับว่า คุณภาพทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 1) การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของระบบการพัฒนาคนไปสู่คุณภาพตามเป้าหมาย และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (De Cenzo & Robbins. 1994 : 4) โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ในการจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนทุกคนได้เข้าเรียนอย่างมีความสุข เป็นคนเก่ง คนดี สุขภาพแข็งแรง เข้มแข็งและรักษาความเป็นไทย โรงเรียนทุกแห่งจะต้องจัดการเรียนการสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 7)

สภาพความเป็นจริงของสังคมไทยบางส่วนในยุคปัจจุบันมีปัญหาประทุติพิตศีลธรรม ขาดสติ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากการจัดการศึกษาของชาติไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โรงเรียนได้บกร่องในการจัดการศึกษาจึงไม่สามารถอบรมสั่งสอนให้เด็กไทยเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม จากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยดังกล่าว รัฐบาลจึงได้จัดทำโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธโดยมีจุดเน้นเพื่อปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้เด็กไทยเป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม (สำนักงานกฤษฎีกา. 2545 : 11) และโรงเรียนวิถีพุทธมีผลดีคือเมื่อผู้เรียนได้ผ่านการอบรมสั่งสอน และฝึกฝนจะเป็นผู้ที่มีความดี มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีสติ มีการเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความพากเพียร และมี

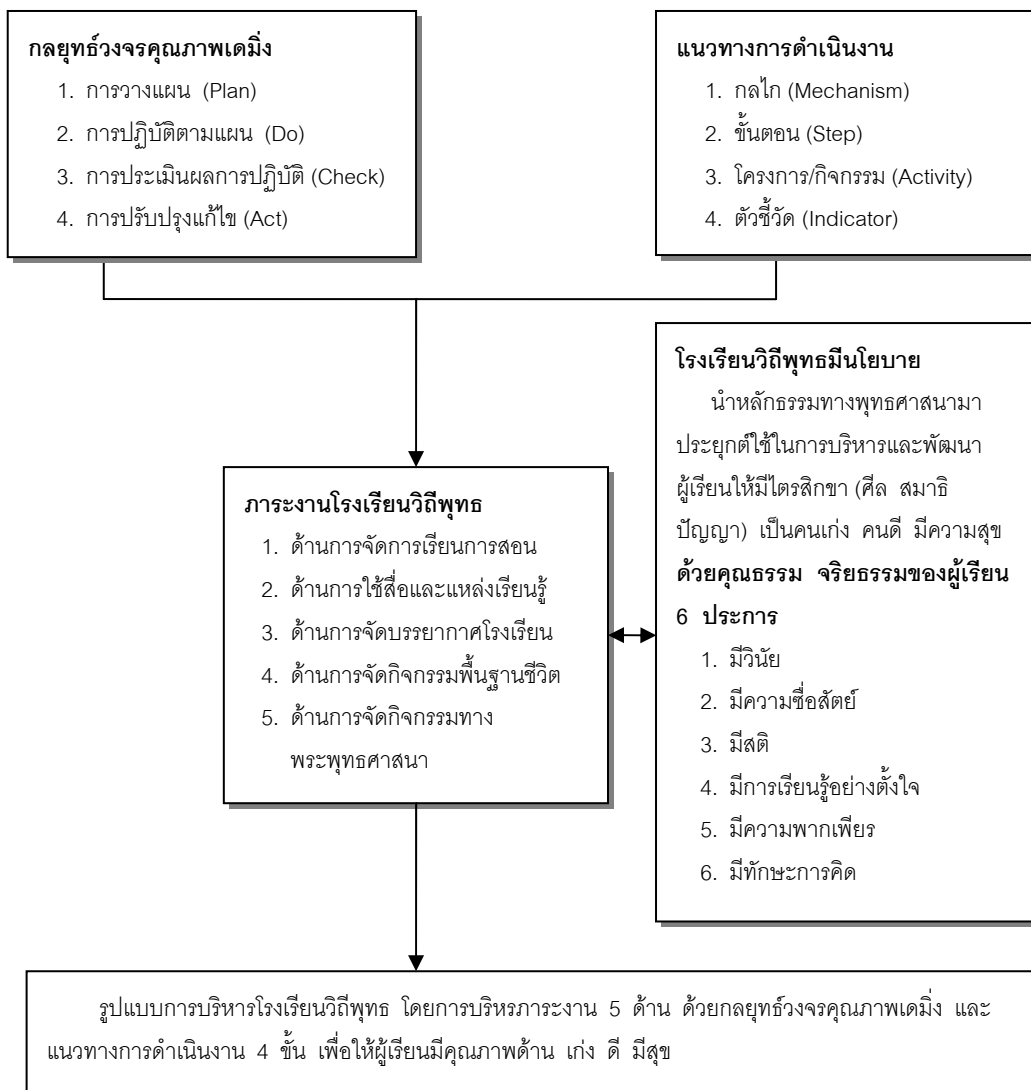
ทักษะการคิด สำหรับโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ได้สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในปีการศึกษา 2549 จำนวนทั้งสิ้น 83 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1. 2549 : 5) ซึ่งการบริหารที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สภาพการปฏิบัติและปัญหาดังกล่าว เป็นประเด็นปัญหาสำหรับการศึกษาวิจัย การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติ ปัญหา และแนวทางการปรับปรุงการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการวิเคราะห์แนวคิดระบบวงจรมิง (Deming cycle) การบริหารจัดการตามแนว พุทธศาสตร์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้สังเคราะห์เป็นรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ประกอบด้วยภาระงานหลัก 5 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน 2) ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน 4) ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และ 5) ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้กลยุทธ์การบริหารตามแนวคิดระบบวงจรมิง ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การปฏิบัติตามแผน 3) การประเมินผลการปฏิบัติ 4) การปรับปรุงแก้ไข และในแต่ละกลยุทธ์มีแนวทางการดำเนินงาน (Guidelines) 4 ชั้น คือ 1) กลไก 2) ขั้นตอน 3) โครงการ/กิจกรรม 4) ตัวชี้วัด ดังรายละเอียดใน ภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (mixed methods) ในรูปแบบระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative) เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติ ปัญหาและแนวทางปรับปรุงการบริหารจัดการในโรงเรียนวิถิพุทธ ในภาระงานหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน 2) ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน 4) ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และ 5) ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการนำผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาผสมผสานกันเพื่อร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1

ขั้นตอนการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการปฏิบัติ ปัญหา และแนวทางการปรับปรุงการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ จากกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถานศึกษา 42 คน ครู 293 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 252 คน รวม 587 คน โดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ พร้อมแนบซองติดแสตมป์จำหน่ายของถึงผู้วิจัย ในกรณีที่ยังไม่ได้รับคืน ได้ติดตามด้วยการ ส่งแบบสอบถามกลับไปใหม่ โทรศัพท์ติดต่อ และติดตามแบบสอบถามด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ด้วยการแจกแจงความถี่ และค่าเฉลี่ยร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากโรงเรียนวิถิพุทธ ที่มีผลงานดีเด่น 3 โรงเรียน ใช้วิธีการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน ครู 23 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 18 คน และผู้เรียน 6 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการพรรณนา

4. สรุปรูปแบบข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อหารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ

5. ร่างรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1
ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ตรวจสอบเพื่อยืนยันรูปแบบและรายละเอียดการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

2. การปรับปรุงรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการปฏิบัติการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 โดยภาพรวมตามภาระงานหลัก 5 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ในภาพรวมมีสภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.67$) ด้านที่มีการปฏิบัติมาก เป็นอันดับ 1 คือ ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X}=3.82$) และรองลงมาคือ ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน ($\bar{X}=3.82$) สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพิศ จันทบุต (2544 : 52) ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลของการจัดกิจกรรมแทรกแซงทำให้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนหลังการจัดกิจกรรมแทรกแซงในระดับที่สูงขึ้นทุกกิจกรรม ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์อย่างหนึ่งว่าการจัดกิจกรรมมีผลทำให้เยาวชนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ดีขึ้น และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงในระดับสูงมากคือ การมีความเห็นอกเห็นใจยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น และการมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รองลงมาคือความสามัคคี และการเคารพต่อครูอาจารย์ และผู้อาวุโส และสมจิตร์ อุดม (2547 : 206-208) ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในภาคใต้ ผลการวิจัย พบว่า บรรยากาศโรงเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แสดงว่าบรรยากาศโรงเรียนเป็นตัวส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ในภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001

2. ปัญหาการบริหารจัดการตามภาระงานหลัก 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้านบรรยากาศโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยโดยภาพรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ใน ระดับน้อย ($\bar{X}=2.0$) ด้านที่มีปัญหาน้อยที่สุดคือ ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ($\bar{X}=1.98$) และด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X}=2.01$) ตามลำดับ

3. แนวทางการปรับปรุงการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1

3.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน การวางแผนการจัดประชุมครูเพื่อกำหนดเป้าหมาย จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาบูรณาการหลักธรรมไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผล ควรประเมินผลตามสภาพจริง การปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทบทวนผลการปฏิบัติงานของครู

3.2 ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวางแผนการจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ควรใช้สื่อที่สอดคล้องกับการของผู้เรียน การประเมินผลการ ควรประเมินโดยการทดสอบ การสัมภาษณ์ การปรับปรุงแก้ไขการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ควรปรับปรุงพัฒนาสื่อให้ดึงดูดความสนใจผู้เรียน

3.3 ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน การวางแผน ควรแต่งตั้งคณะกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่นน่าอยู่ และน่าเรียน การจัดบรรยากาศโรงเรียน ควรปรับปรุงห้องเรียนให้สะอาด สวยงาม การประเมินผล ควรประเมินผลโดยดูจากสถานที่จริง การปรับปรุงแก้ไขการจัดบรรยากาศโรงเรียน ควรพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3.4 ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต การวางแผน ควรเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ควรสอนให้ผู้เรียนสวดมนต์ให้พระเณรสมาธิเป็นประจำ การประเมินผล ควรประเมินด้วยการ สัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมหลังเข้าร่วมกิจกรรม การปรับปรุงการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ควรให้ผู้เรียนทราบผลการประเมินเพื่อเขาจะได้ปรับปรุงตนเอง

3.5 ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การวางแผน ควรจัดทำโครงการวันสำคัญทางศาสนา การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ควรนำผู้เรียนเข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญประโยชน์ในวัดเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา การประเมินผล ควรประเมินด้วยการสังเกตพฤติกรรมทุกครั้งหลังเข้าร่วมกิจกรรม การปรับปรุงการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการจัดกิจกรรม

2. รูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ประกอบด้วยภาระงานหลัก 5 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละด้านใช้กลยุทธ์การบริหารวงจรคุณภาพเดมिंग 4 ขั้นตอน คือการวางแผน (P) การปฏิบัติตามแผน (D) การประเมินผล (C) และการปรับปรุงแก้ไข (A) แต่ละขั้นตอนมีแนวทางการดำเนินงาน 4 ขั้น คือ 1) กลไก 2) ขั้นตอนการดำเนินงาน 3) โครงการ/กิจกรรม และ 4) ตัวชี้วัด ดังรายละเอียดโดยได้ยกตัวอย่างแนวทางการดำเนินงานเพียงขั้นตอนละรายการ ดังนี้

1. ด้านการจัดการเรียนการสอน การวางแผน 1) จัดประชุมครู 2) การมอบหมายงาน 3) การจัดทำหลักสูตร จัดทำแผนการเรียนรู้ และ 4) คำสั่งแต่งตั้งมอบหมายงาน การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ 1) คือการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม 2) โดยการทำกิจกรรมกลุ่ม 3) ให้มีการจัดการเรียนรู้แบบ JIGSAW และ 4) มีการบันทึกหลังสอน การประเมินผล 1) การประเมินตามสภาพจริง 2) โดยการประเมินผลก่อนและหลังการเรียน 3) การสังเกตพฤติกรรม การทดสอบ 4) ผลการเรียนของผู้เรียนรายบุคคล การปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอน 1) มีการประชุมครูและบุคลากร 2) มีการมอบหมายงาน 3) การสอนซ่อมเสริม และ 4) รายงานผลการสอนซ่อมเสริม

2. ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ *การวางแผน* 1) มีการสำรวจ การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 2) การเสนอโครงการพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) การผลิตสื่อ จัดหาสื่อ จัดซื้อสื่อ 4) มีแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน *การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้* 1) มีการจัดประชุมครู 2) การมอบหมายงานให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) จัดหาสื่อที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน 4) มีการรายงานผลการใช้สื่อ *การประเมินผล* 1) มีการประเมินผลตามสภาพจริง 2) การประเมินผลก่อนและหลังจากการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) ประเมินโดยการสัมภาษณ์ 4) มีการรายงานผลการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ *การปรับปรุงแก้ไขการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้* 1) มีการจัดประชุมครู 2) การมอบหมายงาน 3) การผลิต จัดซื้อ จัดหาสื่อการเรียนการสอน 4) มีการรายงานการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาการใช้สื่อการเรียนการสอน

3. ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน *การวางแผน* 1) จัดประชุมครู เพื่อกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนให้ชัดเจน 2) มีการมอบหมายงาน 3) การปรับปรุงห้องเรียน สะอาดสวยงาม 4) มีแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน *การจัดบรรยากาศโรงเรียน* 1) ประชุมหาแนวทางจัดบรรยากาศโรงเรียน 2) มีการจัดบรรยากาศให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิต 3) การปลูกต้นไม้ จัดสวนหย่อม 4) มีการรายงานการจัดบรรยากาศโรงเรียน *การประเมินผล* 1) มีประชุมครู เพื่อออกแบบประเมินผล 2) การประเมินผลก่อนและหลังการจัดบรรยากาศ 3) มีการสัมภาษณ์ การสังเกต และ 4) รายงานการประเมินผลการจัดบรรยากาศโรงเรียน *การปรับปรุงแก้ไขการจัดบรรยากาศโรงเรียน* 1) มีการจัดประชุมครูเพื่อกำหนดแนวทางการปรับปรุงการจัดบรรยากาศโรงเรียน 2) การมอบหมายงาน 3) มีการพัฒนาการจัดบรรยากาศโรงเรียน 4) มีรายงานการปรับปรุงแก้ไขการจัดบรรยากาศโรงเรียน

4. ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต *การวางแผน* 1) ประชุมเพื่อกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน 2) มีการมอบหมายงาน 3) มีโครงการธนาคารความดี และ 4) สมุดบันทึกธนาคารความดี *การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต* 1) ประชุมครู 2) มีการจัดกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน 3) การบันทึกความดีของผู้เรียนรายบุคคลลงในสมุดบันทึกธนาคารความดี 4) มีสมุดบันทึกธนาคารความดี *การประเมินผล* 1) จัดประชุมครูเพื่อการสร้างเครื่องมือประเมินผล 2) ประเมินผลตามสภาพจริง 3) ด้วยการสัมภาษณ์ 4) นักเรียนร้อยละ 85 บันทึกความดีลงในสมุดบันทึกธนาคารความดี *การปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต* 1) จัดประชุมครู 2) มีการมอบหมายงาน 3) การพัฒนาธนาคารความดี 4) มีรายงานการพัฒนาการจัดกิจกรรมธนาคารความดี

5. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา *การวางแผน* 1) มีการศึกษาดูงานโรงเรียนวิถีพุทธต้นแบบ 2) การมอบหมายงานให้ครูรับผิดชอบงาน 3) มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ 4) มีปฏิทินการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ *การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา* 1) มีการจัดกิจกรรมวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอภินิหารบูชา เป็นต้น 2) การจัดกิจกรรมตามปฏิทิน 3) มีการสวดมนต์ไหว้พระ รับศีล เวียนเทียน และปฏิบัติธรรม 4) มีรายงานการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา *การประเมินผล* 1) มีการประเมินผลตามสภาพจริง 2) โดยการประเมินผลก่อนและหลังจากการจัดกิจกรรม 3) มีการสัมภาษณ์ และ 4) รายงานการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา *การปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา* 1) ประชุมครู 2) มีการมอบหมายงาน 3) การจัดทำแผนการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และ 4) รายงานการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ประเด็นการอภิปราย

ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ประกอบด้วยภาระงานหลัก 5 ด้าน คือ 1) การจัดการเรียนการสอน 2) การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) การจัดบรรยากาศโรงเรียน 4) การจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และ 5) การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสากล เกตุทอง (2545 : 30) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 7 สรุปได้ว่า รูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 7 ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบริหาร ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการสอนและการนิเทศภายใน ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับ “เหมาะสมอย่างยิ่ง”

ข้อค้นพบที่สำคัญจากการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ค้นพบข้อมูลที่มีสาระสำคัญที่สามารถนำไปปรับใช้ในการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ หรือโรงเรียนโดยทั่วไปให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ดังนี้

1. การมีโครงการ/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียนและการมีศักยภาพเบื้องต้นเป็นพื้นฐานเกิดจากภูมิปัญญาที่โดดเด่นซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและจากข้อเสนอแนะของผู้เกี่ยวข้องที่ต้องการให้โรงเรียนได้เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เป็นอยู่ เช่น การทำความสะอาดบริเวณรับผิดชอบภายในโรงเรียนของกลุ่มต่างๆ การฝึกมารยาทไทย การกราบการไหว้ พ่อแม่ ครู ผู้อาวุโสและผู้มีพระคุณ การสวดมนต์ไหว้พระสมาทานศีล แผ่เมตตา ฝึกสมาธิ อบรมธรรมะประจำสัปดาห์ การสร้างธนาคารความดี และการแสดงละครธรรม เป็นต้น

2. การที่จะอบรมสั่งสอนหรือฝึกฝนให้

ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม 6 ประการ ประกอบด้วย การมีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีสติ มีการเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความพากเพียร มีทักษะการคิด ได้อย่างแท้จริงนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนซึ่งได้แก่ผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง วัด และชุมชน จะต้องมีจิตสำนึกร่วมกันและร่วมสร้างแนวทางที่จะพัฒนาผู้เรียน ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมทำ เข้าร่วม ทำกิจกรรม และประเมินผลร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การนำรูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ไปใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขด้วยคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน 6 ประการ คือ มีวินัย มีความซื่อสัตย์ มีสติ มีการเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความพากเพียร และมีทักษะการคิด โดยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนโดยทั่วไป และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ควรจัดอบรมครู เพื่อปฏิบัติการจัดทำหลักสูตร และการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ผสมผสานเนื้อหาหลักธรรมไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.2 ด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนโดยทั่วไป และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ควรจัดอบรมครู เพื่อปฏิบัติการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบบูรณาการ หรือผสมผสานเนื้อหาหลักธรรมไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ

1.3 ด้านการจัดบรรยากาศโรงเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนโดยทั่วไป ควรจัดระดมทรัพยากรโดยจัดทำบุญผ้าป่าจากศิษย์เก่าของโรงเรียน หรือ ของบประมาณสนับสนุนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาบรรยากาศโรงเรียนที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หรือผสมผสานเนื้อหาหลักธรรมไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา

1.4 ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิต โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนโดยทั่วไป และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ควรมีการกำหนดรูปแบบในการปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบบูรณาการหรือผสมผสานเนื้อหาหลักธรรมไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

1.5 ด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จากผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนวิถีพุทธส่วนใหญ่ได้วางแผนการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเมินผลการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติอยู่ในระดับมากจึงทำให้ได้ผลอยู่ในระดับดี แต่พบว่า การปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แต่ค่าเฉลี่ยการปฏิบัติระดับต่ำกว่าทุกกลยุทธ์ ดังนั้นโรงเรียนจึงควรปฏิบัติการปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ให้อยู่ในระดับมาก หรือมากที่สุด และพบว่า การปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยแต่ค่าเฉลี่ย และร้อยละสูงกว่าทุกข้อ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรตรวจสอบและให้คำแนะนำครูในการนำผลการปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ไปกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในภาคเรียนหน้า หรือในโอกาสต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำเอารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ที่ได้รับการพัฒนาจากการวิจัยครั้งนี้ ไปดำเนินการวิจัยต่อยอดด้วยรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อให้ได้ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธจากการปฏิบัติในสภาพการณ์จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2544.

สากล เกตทอง. **การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 7**. วิทยานิพนธ์ กศ.ด.พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร. 2545.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1. **ระเบียบวาระการประชุมผู้อำนวยการสถานศึกษา ครั้งที่ 7/2549**. หนองบัวลำภู : อัดสำเนา, 2549.

สำนักนายกรัฐมนตรื. แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2549 ; ฉบับสรุป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท
พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, 2545.

สุพิศ จันทรบุดร. การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนในโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.

สมจิตร อุดม. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในภาคใต้.
วิทยานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

De Cenzo, David A. & Robbins, Stephen P. Human Resource Management : Concepts And Practices. 4th ed.
New York : John Wiley and Sons, 1994.